

Qanunsuz miqrasiyanın təşkilinə dair cinayətlər işləri üzrə hüquqi problemlər

Azərbaycan Respublikasında istintaq edilmiş bəzi qanunsuz miqrasiyanın təşkilinə dair cinayət işləri üzrə MDB üzv ölkələrin cinayət qanunvericiliyində boşluqların, ziddiyyətlərin mövcud olması müəyyən edilmişdir. Bu isə qanunsuz miqrasiyanın təşkili cinayətlərinin istintaqında, bu kimi əməllərin qarşısının alınmasında hüquqi problemlər yaradır. Misal kimi aşağıdakı cinayət işlərini göstərmək olar.

Belarus Respublikası İstintaq Komitəsinin Qrodno vilayəti üzrə şöbəsində istintaq edilmiş cinayət işi üzrə 19.09.2016-cı ildə Azərbaycan Respublikası vətəndaşı, Lənkəran rayonunda qeydiyyatda olan K.S.V. barəsində Belarus Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 285-ci maddəsinin 2-ci hissəsi və 371-1-ci maddəsinin 2-ci hissəsi ilə *(hər hansı digər formada cinayətkar təşkilatda iştirak etməklə, bir qrup şəxs tərəfindən təkrarən əcnəbi vətəndaşları və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Belarus Respublikasına qanunsuz miqrasiyasının təşkili)* təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərar qəbul edilmiş, 27.10.2016-cı ildə həbs qətimkan tədbiri seçilmiş, 04.11.2016-cı ildə isə axtarış elan edilmişdir.

Qeyd olunan cinayət işi başqa cinayət işinin materiallarından ayrılaraq, 16.07.2019-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğuna göndərilmiş, cinayət işi üzrə istintaqın davam etdirilməsi Lənkəran rayon prokurorluğuna həvalə edilmiş və cinayət işi Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 218.2, 318-1.2.1 və 318-1.2.3-cü maddələrinə *(cinayətkar birlikdə (təşkilatda) iştirak etməklə, müvafiq dəstə tərəfindən təkrarən əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsin Azərbaycan Respublikasına qanunsuz gəlməsini, onun ərazisində qanunsuz qalmasını, bu ərazidən qanunsuz tranzit keçidini və ya hər hansı şəxsin Azərbaycan Respublikasından qanunsuz getməsini təşkil etmə)* tövsif edilmişdir.

2022-ci ildə K.S.V. Rusiya Federasiyasından gələn zaman Lənkəran Beynəlxalq Hava Limanında saxlanılaraq rayon prokurorluğuna təhvil verilmiş, cinayət işinin materialları Azərbaycan dilində olmadığı üçün barəsində qətimkan tədbiri qismində başqa yerə getməmək barədə iltizam alınmış, tərcüməsi ilə əlaqədar icraat isə dayandırılmışdır.

01.11.2022-ci ildə iş üzrə icraat təzələnmiş və 04.11.2022-ci ildə K.S.V. Belarus Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 285-ci maddəsinin 2-ci hissəsi

və 371-1-ci maddəsinin 2-ci hissəsi ilə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərar elan edilmişdir.

Həmin təqsirləndirilən şəxs ifadəsində bildirmişdir ki, 2007-ci ildən Rusiya Federasiyasının Moskva şəhərinə gedərək orada yaşamağa başlamış, orada özünə məxsus avtomobil ilə taksi fəaliyyəti ilə məşğul olmuşdur. 2012-ci ilin qış aylarında, səhər saatlarında Moskva metrosunun yaxınlığında dayanıb müştəri gözləyən zaman metrodan çıxan tanımadığı, üzdən Asiya millətinə oxşayan şəxs ona yaxınlaşmışdır. O, 4 dostunun Belarus Respublikasına aparmaq lazım olduğunu bildirərək, xidmət haqqının nə olacağını soruşmuşdur. K.S.V. 500 ABŞ dolları müqabilində aparacağını bildirdikdən sonra aralarında razılıq əldə olunmuşdur. Bu şəxs onun mobil nömrəsini götürərək həmin gün saat 16 radələrində zəng edərək hazırda xatırlamadığı ünvana getməsini və oradan 4 nəfər tanışlarını götürərək Belarusa aparmasını bildirmişdir. Bundan sonra K.S.V. deyilən ünvana gedərək həmin şəxsləri götürüb Belarusa getmişdir. Belarus Respublikasına çatmağa az qalmış tanımadığı nömrədən ona zəng edilərək apardığı şəxsləri Belarusda xatırlamadığı ünvana çatdırılması bildirilmişdir. Həmin ünvana müştərilərini çatdıraraq və 500 ABŞ dollarını alaraq, o yenidən Rusiya Federasiyasına qayıtmışdır. Təxminən bir həftə sonra metroda rastlaşdığı adam ona yenidən zəng edərək yenə 4 nəfər tanışını Belarus Respublikasına aparmaq lazım olduğunu bildirmiş, aralarında eyni məbləğdə razılıq əldə edilmiş, həmin şəxsləri də Belarusda deyilən ünvana aparmışdır. Daha sonra həmin şəxslərlə əlaqəsi olmamışdır.

Həmçinin K.S.V. ifadəsində göstərmişdir ki, yalnız 2019-cu ildə ailə üzvləri ilə telefon danışığı zamanı barəsində Azərbaycan Respublikasının Lənkəran rayon prokurorluğunda cinayət işinin olmasına dair xəbər almış, 2022-ci ildə isə Lənkəran Beynəlxalq Hava Limanında saxlanıldıqdan sonra barəsində məhz Belarusda qanunsuz miqrasiyasının təşkili ilə bağlı cinayət işinin araşdırılmasından məlumatlı olmuşdur.

Azərbaycan və Belarus Respublikalarının cinayət qanunvericiliyi

Cinayət qanununun Azərbaycan Respublikası ərazisindən kənarında törədilən cinayətlərə görə qüvvəsini müəyyən edən Cinayət Məcəlləsinin 12.1-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının

vətəndaşları və Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının hüdüdlərindən kənar tərtdə törətdikləri əmələ (hərəkət və ya hərəkətsizliyə) görə, **bu əməl həm Azərbaycan Respublikasının**, həm də ərazisində törədildiyi xarici dövlətin qanunvericiliyinə əsasən cinayət sayılırsa və bu cinayətə görə həmin şəxslər xarici dövlətdə məhkum olunmamışlarsa, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi əsasında cinayət məsuliyyətinə cəlb edirlər.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 12.1-1-ci maddəsinə görə, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları və Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının hüdüdlərindən kənar tərtdə törətdikləri korrupsiya cinayəti və qulluq mənafeyi əleyhinə olan digər cinayətə görə xarici dövlətdə məhkum olunmamışlarsa, bu Məcəllə əsasında cinayət məsuliyyətinə cəlb edirlər.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 12.3-cü maddəsində isə müəyyən edilib ki, sülh və insanlıq əleyhinə cinayətlər, müharibə cinayətləri, insan alveri, terrorçuluq, terrorçuluğu maliyyələşdirmə, hava gəmisini qaçırma, girov götürmə, işgəncələr, dəniz quldurluğu, narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi, saxta pul və ya qiymətli kağızları hazırlama və ya satma, beynəlxalq müdafiədən istifadə edən şəxslərə və ya təşkilatlara hücum etmə, radioaktiv materiallarla əlaqədar cinayətlər, habelə cəzalandırılması Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən irəli gələn digər cinayətlər törətmiş Azərbaycan Respublikası vətəndaşları, əcnəbilər və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslər, cinayətlərin törədilməsi yerindən asılı olmayaraq, bu Məcəllə əsasında cinayət məsuliyyətinə cəlb edilir və cəzalandırılır.

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 318-1-ci maddəsində əcnəbi və ya vətəndaşlığı olmayan şəxsin Azərbaycan Respublikasına qanunsuz gəlməsini, Azərbaycan Respublikası ərazisində qanunsuz qalmasını, Azərbaycan Respublikası ərazisindən qanunsuz tranzit keçidini və ya hər hansı şəxsin Azərbaycan Respublikasından qanunsuz getməsini təşkil etmə cinayət məsuliyyətinə səbəb olur.

Belarus Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 371-1-ci maddəsinə əsasən isə xarici vətəndaşların və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Belarus Respublikasına qeyri-qanuni girişi, Belarus Respublikasının ərazisində qalması, Belarus Respublikasının ərazisindən tranzit keçməsi və ya Belarus Respublikasından getməsi ilə bağlı fəaliyyətin təşkili və ya idarə edilməsi və yaxud köməklik göstərilməsi (qanunsuz miqrasiyanın təşkili) cinayət məsuliyyətinə səbəb olur.

Həmin dispoziyalardan görünür ki, digər dövlətlərin ərazisində qanunsuz miqrasiyanın təşkil edilməsi nə Azərbaycan Respublikasının, nə də Belarus Respublikasının Cinayət Məcəllələrində cinayət əməli kimi nəzərdə tutulmadığından cinayət tərkibini yaratmır.

Odur ki, 15.11.2022-ci ildə K.S.V. barəsində Azərbaycan Respublikasında istintaq olunan cinayət işinə xitam verilmiş, qəbul edilmiş qərarın surəti Belarus Respublikasının Baş Prokurorluğuna göndərilmişdir.

Oxşar vəziyyət Samux rayon prokurorluğunda istintaq edilmiş cinayət işi üzrə baş vermişdir. Halbuki həmin iş üzrə təqsirləndirilən şəxsin qanunsuz əməli tam sübuta yetirilmişdir. Belə ki, Rusiya Federasiyası Federal Təhlükəsizlik Xidmətinin Volqoqrad vilayət idarəsində aparılmış istintaq zamanı məlum olmuşdur ki, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Ə.E.S. tamah məqsədi ilə tanış V.V.E. ilə əcnəbilərin Rusiya Federasiyasına qanunsuz gəlməsini təşkil etmək barədə qabaqcadan razılığa əldə etmişdir.

Razılışmaya əsasən V.V.E. Rusiyanın Volqoqrad şəhərində işləmək istəyən 18 nəfər Özbəkistan Respublikası vətəndaşını təyyarə vasitəsi ilə Belarus Respublikasının Minsk şəhərinə gəlməsini təşkil etmiş, Ə.E.S. isə onları 26.02.2021-ci il saat 23:50-də Minsk Beynəlxalq Hava Limanında qarşılaraq, özünün iritutumlu avtomobilinə mindirib, Rusiya Federasiyasının qanunlarına zidd olaraq 27.02.2021-ci il saat 09:30-da Smolensk vilayətinə gətirmişdir. Həmin əcnəbilərin Rusiya ərazisinə qanunsuz girişini hüquq-mühafizə orqanlarından gizlətmək məqsədi ilə Ə.E.S. onlardan 8 nəfərini cinayətin törədilməsindən məlumatı olmayan şəxsin idarə etdiyi "Mercedes Bens" markalı avtomobilə yerləşdirərək, iki avtomobildə Moskva şəhəri istiqamətində yola düşmüşlər. 27.02.2021-ci il saat 10:30-da içərisində 8 nəfər əcnəbi olan "Mercedes Bens" markalı avtomobil Smolensk vilayəti üzrə Rusiya DİN-nin Baş Dövlət Yol Polis İdarəsinin əməkdaşları tərəfindən saxlanılmışdır. Buna baxmayaraq, Ə.E.S. idarə etdiyi avtomobillə yolunu davam etmiş, qalan 10 nəfər əcnəbini Moskva şəhəri "Yujniye vorota" avtovağzalına gətirmiş, orada onlar üçün Volqoqrad şəhərinə bilet alaraq onları müvafiq avtobusa mindirmişdir. Bunun müqabilində Ə.E.S. kartına 288.000 Rusiya rublu məbləğində vəsait köçürülmüşdür. Qeyd edilənlər cinayətdə iştirak etmiş şəxslərin çox saylı ifadələri ilə öz təsdiqini tapmışdır.

28.10.2021-ci ildə Rusiya Federasiyası Federal Təhlükəsizlik Xidməti tərəfindən bu cinayətin törədildiyi aşkarlanmış, 25.01.2022-ci ildə Ə.E.S. barəsində Rusiya Federasiyasının Cinayət Məcəlləsinin 322.1-ci maddəsinin 2-ci hissəsinin “a” bəndi ilə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərar qəbul edilmiş, 14.02.2022-ci ildə isə beynəlxalq axtarış elan olunmuşdur.

Daha sonra cinayət işi Ə.E.S. barəsində ayrıca icraata ayrılaraq Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğuna göndərilmişdir. 15.11.2022-ci ildə cinayət işi üzrə istintaqın davam etdirilməsi Samux rayon prokurorluğuna həvalə edilmiş, cinayət işi Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 318-1.2.1-ci maddəsinə tövsif edilmiş və cinayət işinin materiallarının rus dilindən azərbaycan dilinə tərcüməsi ilə əlaqədar icraat dayandırılmışdır.

Təqsirləndirilən Ə.E.S. 2023-cü ildə özü könüllü olaraq gəlib istintaqa təqdim olduğu üçün qeyd olunan cinayət işi üzrə icraat təzələnməmiş, ona Rusiya Federasiyasının Cinayət Məcəlləsinin 322.1-ci maddəsinin 2-ci hissəsinin “a” bəndi ilə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə haqqında qərar elan edilmiş və barəsində qətimkan tədbiri qismində başqa yerə getməmək barədə iltizam alınmışdır.

İş üzrə təqsirləndirilən şəxs qismində dindirilmiş Ə.E.S. özünü təqsirli bilməmiş, həmçinin göstərmişdir ki, Minskə 2021-ci ilin dekabr ayına kimi olduğu müddətdə bu məsələ ilə bağlı hər-hansı hüquq mühafizə orqanı tərəfindən çağırılmamış, məsələ barədə o, Azərbaycanda olarkən xəbər almışdır.

Rusiya Federasiyasının cinayət qanunvericiliyi

Rusiya Federasiyasının Cinayət Məcəlləsinin 322.1-ci maddəsinə (*Qanunsuz miqrasiyanın təşkili*) görə xarici vətəndaşların və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Rusiya Federasiyasına qanunsuz daxil olmasının, onların Rusiya Federasiyasında qanunsuz qalmasının və ya Rusiya Federasiyasının ərazisindən qeyri-qanuni tranzit keçməsinin təşkili cinayət hesab olunur. Eyni əməllər (a) qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və ya mütəşəkkil dəstə tərəfindən, (b) Rusiya Federasiyasının ərazisində cinayət törətmək məqsədi ilə, (c) şəxs öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədildikdə daha ağır cəza ilə cəzalandırılır.

Bu dispozişiyadan da görünür ki, digər dövlətlərin ərazisində qanunsuz miqrasiyanın təşkil edilməsi nə Azərbaycan Respublikasının, nə də Rusiya Federasiyasının Cinayət Məcəllələrində cinayət əməli

kimi nəzərdə tutulmadığından cinayət tərkibini yaratmır.

Odur ki, 11.12.2023-cü ildə Ə.E.S. barəsində Azərbaycan Respublikasında istintaq olunan cinayət işinə xitam verilmiş, qəbul edilmiş qərarın surəti Rusiya Federasiyasının Baş Prokurorluğuna göndərilmişdir.

Bu və digər cinayət işlərinin materiallarından görünür ki, ölkələrin cinayət qanunvericiliyində boşluqlar mövcuddur, həmin boşluqlar paradoks vəziyyət yaradır və bu fürsətdən transmilli cinayətkar təşkilatların faydalanması mümkündür.

Məsələn, hər hansı təşkilat fəaliyyət göstərdiyi ölkənin hüduqlarından kənar ərazilərdə qanunsuz miqrasiyanın təşkili ilə məşğul olsa belə, fəaliyyət göstərdiyi dövlətdə cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmayacaq, cəzasız qalacaqdır.

Məsələ ilə bağlı digər MDB-nin digər üzv ölkələrinin (Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkmənistan, Tacikistan) cinayət qanunvericiliyi nəzərdən keçirilərək məlum olmuşdur ki, yalnız Moldova Respublikasının Cinayət Məcəlləsində qanunsuz miqrasiyanın təşkili yerindən asılı olmayaraq cinayət məsuliyyətini yaradır.

Belə ki, Moldova Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 362-1-ci maddəsinə (Qanunsuz miqrasiyanın təşkili) əsasən, birbaşa və ya dolayı yolla maliyyə və ya maddi gəliri əldə etmək məqsədi ilə vətəndaşı və rezidenti olmayan şəxsin hər hansı dövlətin ərazisinə qanunsuz daxil olmasını, orada qalmasını, oradan tranzit keçməsinə və ya getməsinə təşkil etmək cinayət məsuliyyətinə səbəb olur.

Yuxarıda göstərilən hüquqi problemin aradan qaldırılması üçün MDB üzv ölkələrin cinayət qanunvericiliyi Moldova nümunəsi üzrə təkmilləşdirilməli, yaxud törədilməsi yerindən asılı olmayaraq qanunsuz miqrasiyanın təşkiliyə görə şəxslərin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunacağı və cəzalandırılacağı hər hansı beynəlxalq sazişdə şərt kimi əks olunmalıdır.

Qeyd edilən tədbirlər “Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı” BMT-nin Konvensiyasını tamamlayan “Miqrantların quru, dəniz və hava ilə sərhəddən qanunsuz keçirilməsinə qarşı” Protokolunun tələblərinə də uyğun olardı.

Talib Cəfərov
Baş Prokurorluğun Elm-Tədris Mərkəzinin
rəis müavini, baş ədliyyə müşaviri,
prokurorluğun fəxri işçisi